

היום נלמד בעזרת ה':

גיטין דף מ

(בעמוד הקודם)

א"ר זירא... עבד שנשא את בת חורין: עבד שהתחתן עם בת ישראל בפני רבו - בהכרח שאדונו שחרר אותו קודם לכן והוא יצא לחירות, כי אחרת הוא לא היה מאפשר לו לעשות זאת.

א"ל רבי יוחנן: לרבי זירא: חידוש כל כך גדול יש בידך מרבי, ואילו אני שונה בברייתא שחכמים חולקים על כך. שכך כתוב בברייתא: המקדש את שפחתו לנישואין על ידי שנותן לה שטר אירוסין שכתוב בו 'הרי את מקודשת לי' - נחלקו רבי מאיר וחכמים האם היא מקודשת. דהיינו המחלוקת היא האם היא יצאה לחירות וממילא היא מתקדשת לו, או שהיא לא יצאה לחירות וממילא היא לא מתקדשת לו.

והרי אם באופן שהאדון מקדש אותה לעצמו סוברים חכמים שלא יצאה לחירות, כל שכן שאם רק שתק האדון כשהעבד קידש את בת ישראל שהוא לא יצא לחירות!

דחייה: כדאמר רבה בר רב שילא: רבי דיבר באופן שהאדון עצמו חיתן את העבד עם בת ישראל, ולכן בהכרח שהוא שחרר אותו כי אחרת לא היה מכשיל אותו באיסור. וכמו שביאר רב שילא להלן את המימרא 'עבד שהניח תפילין בפני רבו' - שהכוונה שהאדון הניח תפילין לעבד, כך גם כאן ביאור דברי רבי 'עבד שנשא את בת חורין' - שהאדון חיתן אותו.

קושיא: ומי איכא מידי: האם יתכן שאת העבד האדון לא יכשיל, אבל את עצמו הוא כן יכשיל? כלומר אם כן מדוע כשהאדון קידש את שפחתו סוברים חכמים שאינה מקודשת כי היא לא יצאה לחירות, והרי האדון לא היה עושה איסור לקדש אותה בלי שחרור?

תירוץ: אמר רב נחמן בר יצחק: באמת אם היה האדון מוסר לשפחתו את השטר ואומר לה רק 'הרי את מקודשת לי' - לכולי עלמא היא היתה מקודשת, כי בהכרח שהוא כבר שחרר אותה כי לא היה עובר איסור לקדש את שפחתו.

(המשך בדף הבא ↓)

אבל כאן מדובר שהוא מסר לה את השטר ואמר לה 'צאי בו לשחרור והתקדשי בו'. לדעת רבי מאיר נכלל בלשון 'הרי את מקודשת לי' הכתוב בשטר גם לשון שחרור וגם לשון קידושין, דהיינו: א. הרי את ראוייה להתקדש לי (בשחרורך מעבדות) ב. ותתקדשי לי. ולכן היא משוחררת ומקודשת. אבל לדעת חכמים ב'הרי את מקודשת לי' יש רק לשון קידושין, ולכן היא לא משוחררת וממילא גם לא מקודשת.

אמר ריב"ל עבד שהניח תפילין בפני רבו יצא לחירות: כי עבד פטור ממצות תפילין שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, ועבד הוא כאשה הפטור ממצוות אלה. ולכן אם רבו לא מחה בו בהכרח שהוא שחרר אותו.

או שעשאו רבו אפוטרופוס: האדון עשה את העבד ממונה על נכסיו. ולכאורה יש בזה ראייה שהוא שחרר אותו. אך בברייתא כתוב שהוא לא יצא לחירות. וכן אם הניח תפילין בפני רבו לא יצא לחירות. קושיא על דברי ריב"ל!

תירוץ: **אמר רבה בר רב שילא:** כוונת דברי ריב"ל היא שהאדון עצמו הניח תפילין לעבדו, וזו כבר ראייה שהוא שחרר אותו. אבל אם העבד הניח לעצמו תפילין והרב שתק אין זו ראייה.

מי שאמר בשעת מיתתו וכו': במילים אלו הוא הפקיר את שפחתו, ולכן כופין את היורשים לכתוב לה גט שחרור (כדין המפקיר עבדו לעיל לח' עמוד ב' שיצא לחירות מהקנין של מעשי ידיו וצריך גט שחרור על קנין הגוף שלו). (-ריטב"א).

אמרו לפניו רבי אמי ורבי אסי: האם אתה לא מודה שבניה עבדים? כלומר אנו חולקים עליך רב דימי, כי ודאי לא היתה כוונת האדון לשחרר אותה, אלא רק לצוות את בניו שלאחר מותו לא יטריחו אותה בעבודות הבית, אמנם היא תישאר שפחה והוולדות שיוולדו לה ישארו עבדים. ואם כן מדוע נכפה את הבנים לשחרר אותה והם יפסידו את הוולדות?

כי אתא רב שמואל וכו': הוא אמר: רבי יוחנן לא אמר כמו שאמר רב דימי בשמו, אלא כך: 'פלוני שפחתי קורת רוח וכו''. לפי זה ודאי האב לא שחרר אותה אלא צוה את בניו שיעשו לה קרות רוח, אמנם אם היא לא תתרצה בשום דבר מלבד בשחרור, לא תהיה ברירה לבנים אלא לשחרר אותה כדי לקיים את דברי המת.

אמר אמימר המפקיר עבדו: אין לו תקנה. כאמור, העבד קנוי לאדונו בשני קניינים: קנין ממון למעשי ידיו, וקנין הגוף לאיסורים של העבד (= הדינים שלו, כגון שלא לשאת בת חורין וכן שהעבד חייב במצוות כאשה).

ולכן אמנם האדון הפקיר את מעשי ידיו (שזהו הקנין הממוני שיש לו בעבד), אך כל מה שנשאר לו זה דיני האיסורים שבעבד (דינים אלו תלויים בקנין הגוף שאותו אי אפשר להפקיר), ואת זה האדון לא יכול להקנות לעבד בשטר. דהיינו רק כאשר האדון משחרר את העבד בשטר – שני החלקים יוצאים לחירות, אבל כאן שהוא כבר הפקיר אותו אי אפשר לכתוב שטר רק על חלק אחד.

א"ל רב אשי והאמר עולא וכו': (לעיל בדף 'לח' עמוד ב') 'אחד זה ואחד זה' – מקדיש עבדו ומפקיר עבדו.

א"ל: צריך ואין לו תקנה: הכוונה היא שבאופן עקרוני הוא היה 'צריך גט שחרור' לשחרר את קנין הגוף שלו, אבל אין לו תקנה כי הוא לא יכול באמת לקבל גט שחרור.

איכא דאמרי אמר אמימר המפקיר עבדו ומת: לעבד אין תקנה, בגלל שאת הקנין הממוני האדון כבר הפקיר ואילו את 'קנין האיסורים' הוא לא יכול להוריש לבניו, כי דבר כזה לא עובר בירושה (אלא רק ממון).

א"ל רב אשי: והרי 'כי אתא רב דימי' הנ"ל ואמר בשם רבי יוחנן שהאומר לפני מיתתו 'פלונית שפחתי אל ישתעבדו בה לאחר מותי' הרי הוא מפקיר אותה בדבריו, וכופים את בניו לתת לה גט שחרור. מוכח שיכול להוריש לבניו את 'קנין האיסורים' שבה!

אמימר דוחה: דרב דימי טעותא היא: דברי רב דימי אינם נכונים וכמו שהקשו על דבריו רבי אמי ורבי אסי כנ"ל.

א"ל (רב אשי) מאי טעותא וכו': מהי הטעות בדבריו? שהאדון לא הפקיר את השפחה במילים הללו אלא רק ציוה שלא יטריחו אותה בעבודות. אמנם אם הוא כן היה מפקיר אותה במילים מפורשות ('הרי את בת חורין') לא היו חולקים עליו רבי אמי ורב אסי!

א"ל (אמימר) אנא כדרב שמואל וכו': אני סובר כמו רב שמואל בר יהודה שחלק על רב דימי ואמר שרבי יוחנן לא אמר כדבריו אלא שהאדון אמר שיעשו לשפחתו קורת רוח. ולכן הוא באמת לא הפקיר אותה רק ציוה עליהם לעשות לה קורת רוח עד כדי לשחרר אותה וכנ"ל.

ההוא דסקרתא דעבדי: מעשה בעיר של עבדים שאדוניהם היהודים מכרו אותם לגויים, והדין הוא שהמוכר עבדו לגוי יצא העבד לחירות ורבו צריך לכתוב לו גט שחרור. לאחר שנים רבות הסתלקו האדונים הגויים מהעיר, ובאו העבדים לרבינא בכדי שיתיר להם להתחתן עם בנות ישראל. אמר להם רבינא לכו תחפשו את הבנים של האדונים היהודים שהיו לכם ותבקשו מהם שיכתבו לכם גט שחרור.

א"ל רבנן לרבינא: הרי אמימר אמר כנ"ל שהמפקיר עבדו ומת אין לעבד תקנה כי האדון לא מוריש את 'האיסורים' לבניו. וכך גם כאן לאחר שמכרו היהודים את העבדים לגויים, נשאר להם רק 'האיסורים' של העבדים ואת זה הם לא הורישו לבניהם.

אמר להו אנא כרב דימי סבירא לי: שאדם כן מוריש את 'האיסורים' לבניו, וכמו שמוכח במה שאמר רב דימי בשם רבי יוחנן כנ"ל.

א"ל: דרב דימי טעותא היא: בגלל שרבי אמי ורבי אסי הקשו עליו כנ"ל. אמר להם: כל מה שהם הקשו עליו זה רק בגלל שהאבא לא אמר בלשון שחרור וכנ"ל. אבל אם הוא היה אומר בלשון שחרור הם לא היו מקשים עליו על כך שהאבא מוריש לבניו את 'האיסורים'. וכך גם לעניננו, האבות שמכרו את העבדים לגויים הורישו לבניהם את 'האיסורים' של העבדים.

ההוא עבדא: מעשה בעבד שהיה שייך לשני אדונים ואחד מהם שחרר אותו. כאמור במשנה חציו עבד וחציו בן חורין כופים את רבו לשחרר אותו והעבד כותב לרבו שטר חוב על חצי דמיו. האיש הזה חשש שחכמים יבואו ויכפו אותו לשחרר את העבד, ולכן הוא הקנה אותו לבנו הקטן, כי אין בית דין כופים קטנים. שלח רב יוסף בריה דרבא את המקרה לרב פפא ושאל אותו מה לעשות?

אנן קים לו בינוקא: אנו יודעים שקטן מתלהב ממטבעות. נעמיד לקטן אפוטרופוס שיברר כמה העבד שווה בשוק בכדי שהעבד יכתוב שטר על חצי דמיו, ולאחר מכן ילך העבד ויקרקש לקטן בכמה זוזים בכדי שישחרר אותו, והקטן יתפתה וישחרר אותו בלי כפייה של בית דין. (מדובר בקטן שהגיע לגיל 'עונת הפעוטות' שמקחו מקח וממכרו ממכר).

ת"ר: האומר 'עשיתי פלוני עבדי בן חורין', או שאמר 'עשוי בן חורין', או שאמר 'הרי הוא בן חורין', הרי העבד יצא לחרות ונהיה בן חורין. (הגמ' להלן תבאר שמדובר שהוא כתב לו זאת בשטר).

אבל אם אמר 'אעשנו בן חורין', לדעת רבי - קנה העבד את עצמו ונהיה בן חורין, לפי שמשמע שהאדון אומר 'אעשנו בן חורין בשחרור זה שאני מוסר לו עכשיו', ומדובר שכתב לו 'אעשנו בן חורין' על שטר ומסר לו. ולדעת חכמים - לא קנה העבד את עצמו ולא יצא לחירות, לפי שהוא בסך הכל האדון הבטיח שהוא יעשנו בן חורין בעתיד ובשטר אחר שיעשה, ועדיין לא עשה.

א"ר יוחנן: בהכל מדובר שהאדון כתב לו שטר, דהיינו מה שלמדנו **האומר** 'עשיתי פלוני עבדי בן חורין', 'עשוי בן חורין', 'הרי הוא בן חורין', 'אעשנו בן חורין', מדובר **שכתב** לו את אחד מהלשונות הנ"ל בשטר ומסר לו, אבל באמירה לבד הוא לא נעשה בן חורין, והאדון יכול לחזור בו.

ת"ר האומר נתתי שדה פלונית וכו': כפי שהתבאר לגבי עבד.

ת"ר... חיישין שמא זיכה לו ע"י אחר: כלומר שמא זיכה לו גט שחרור ע"י מישהו אחר, ואמר לו 'תזכה בו לפלוני עבדי', וכיון שזו זכות לעבד הרי הדין הוא שזכין לאדם שלא בפניו והעבד יצא לחירות.

אבל אם האדון אומר 'כתבתי ונתתי לו' והעבד אומר שלא כתב ולא נתן לו, הרי העבד מודה שלא קיבל, וא"כ הודאת בעל דין הרי היא כמו מאה עדים ולא יצא לחירות.

האומר נתתי שדה פלונית... הודאת בעל דין וכו': וכן לגבי המקבל שדה במתנה, אם המקבל אומר שלא כתב ולא נתן לו, הרי נותן המתנה יכול לחזור ולזכות במתנה, שאנו אומרים שטעה וחשב שהוא קיבלה מידו.

מי אוכל פירות? במקרה שהנותן אומר כתבתי ונתתי לו, והמקבל טוען שלא קיבל, מי אוכל את הפירות?

משלשין: מניחים את הפירות ביד שליש נאמן, ויהיו מונחים אצלו עד שיבוא אליהו.

ולא פליגי: רב חסדא ורבה לא חולקים, אלא רב חסדא דיבר במקרה שמקבל המתנה בעצמו נמצא בחיים וטוען שלא קיבל, וכיון שהוא נאמן לכן הנותן אוכל את הפירות. אבל רבה דיבר במקרה שהמקבל מת, ובנו טוען שאביו לא קיבל את השדה, ולכן משלשין, לפי שיש לחשוש שמא יבואו עדים ויעידו שאביו כן קיבל את השדה ובנו לא ידע מכך.

משנה: עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים: כלומר שרבו היה חייב חוב למישהו אחר, ואמר לו אם לא אפרע לך את החוב תגבה את העבד עבור החוב. **הגמ' תבאר** את כל המשנה.